

FORMAČNÍ MANUÁL POSTPENITENCIÁRNÍ DUCHOVNÍ PÉČE, Z.S.

metodika duchovní moderace

1) Úvod. - Podstata postpenitenciární duchovní služby.

Účelem Postpenitenciární duchovní péče, z.s., (dále jen PDP) je přispívat svou činností, zvláště pak duchovním a sociálním doprovázením, k dovršení nápravy propuštěných osob z výkonu trestu, aby tak bylo dosaženo těchto závazných cílů:

- Snížení recidivy, to je omezení opakování trestné činnosti.
- Splnění očekávání spojených s (podmíněným) propuštěním, zejména:
 - a) ustáleným způsobem života, dosažitelného např. obnovou rodinného zázemí
 - b) osobnostním vývojem propuštěného, dosažitelného morálně-duchovním vzděláváním (uvědomění platnosti celospolečenských hodnot)
 - c) vyrovnáním s předchozím způsobem života, dosažitelného vymaněním z vlivů bývalého prostředí (jeho změnou) a vytvořením nových okolností života, které lze takto předpokládat.
- Dokončení resocializačního procesu, který ve VTOS nemohl být úspěšně dokončen, neboť předpoklady k jeho úspěšnému (trvalému) dokončení překračují limity dané výkonem trestu (obnova rodinného zázemí, manželské spojení, společná výchova dětí, absence psychické a fyzické represe), je však možno na tento proces okamžitě navázat (pozitivní návyk pracovního nasazení, formy sebevzdělávání, pevný řád VTOS apod.), zvláště tehdy, byl-li vězeň ve VTOS adaptován s nadprůměrnými výsledky a choval se v režimu VTOS vzorně (I. SD, absence kázeňských trestů, průběžné pochvaly apod.).

Postpenitenciární duchovní péče je provozovatelem sociálních programů k dokončení resocializace propuštěných z VTOS. Specifikum jejího působení spočívá v osobním duchovním vedení klientů. Dosažení resocializace je založeno na úvaze, že vedle společensko-právního řádu lze při osobnostním působení na klienty využít i prvky (chování) v řádu duchovním a (přirozeně) morálním a tím vyvolat vnitřní konverzi smýšlení klientů do té míry, aby trestnou činnost neopakovali pouze z obavy před společenskou penalizací, ale aby škodlivost takového jednání nahlédli sami a s takovým jednáním se už nedokázali ztotožnit.

Činnost PDP se podstatně odvíjí od programu *Duchovního doprovázení propuštěných* (dále jen DDP - základní materiál k prostudování pro adepty na duchovní moderaci), od něhož se odvozují další jednotlivé programy, které jsou v současné době tři: program *Watching you*, používaný u klientů propuštěných z vazby, program *Monitoring*, uplatňovaný u klientů ve výkonu trestu a program *Return to life*, aplikovaný na klienty propuštěné z výkonu trestu.

Kontakt s klienty je (pověštinou) navazován ve výkonu trestu, a to buď upozorněním Vězeňskou duchovní službou /VDS/, nebo se vězeň přihlásí sám (většinou z doslechu nebo na pobídku místního kaplana či jiného pracovníka Vězeňské duchovní (duchovenské) péče /VDP/). V rámci monitoringu je pak na doporučení VDS nebo VDP se zájemcem o spolupráci navázán kontakt, a je-li tento úspěšný, je klient po roce přijat do programu *Return to life*.

Výchozím bodem pro práci s klientem je tedy navázání kontaktu ve výkonu trestu a věrohodné doporučení. Krajský koordinátor ve spolupráci s místním kaplanem nebo jiným pracovníkem VDP získá veškeré potřebné informace a po dohodě je věnována klientovi přímo ve věznicí zvýšená osobnostní péče (návštěvnost bohoslužeb, osobní pohovory s kaplanem nebo jiným pracovníkem VDP).

Po poradě se sociálním pracovníkem je pak vybrán pro klienta duchovní moderátor a to *výlučně* na základě vyznání klienta. Je úkolem Regionálního koordinátora oslovit duchovní, kteří by byli ochotni v programu DDP spolupracovat na základě dobrovolnické smlouvy. Sociální pracovník pak navrhne plán pro konkrétního klienta (rozpis zacházení) dle programů DDP (např. jde-li o mladistvého, recidivistu, dlouhodobě vězněného apod.), tzv. *individuální pastorační program* mající dvě na sebe navazující části: *program zacházení* a *program přímého zacházení*.

Za předpokladu, že Krajský koordinátor naváže spolupráci s duchovními, kteří jsou ochotni se v této sociální práci angažovat formou dobrovolnické smlouvy, sjedná sociální pracovník s těmito zájemci v rámci PDP seminář pro bližší obeznámení s danou problematikou (školení). Školení by mělo probíhat v malé skupině dvou až tří duchovních (nepočítá se se skokovým nárůstem, neboť klienti se hlásí a jsou přijímáni do programu průběžně).

Jelikož se až doposud jedná o formu dobrovolnické práce, je toto působení z podstaty věci omezeno pracovními možnostmi každého duchovního (moderátora). Z dosavadní praxe vyplývá, že za takovýchto okolností se účelně dokáže jinak zaměstnaný duchovní věnovat jednomu, maximálně však třem klientům (každý z klientů se může nacházet v jiném programu a v jiné fázi rozpracovanosti). Pracovník, který se věnuje této činnosti v rámci plného úvazku, dokáže komunikovat s patnácti až dvaceti klienty.

2) Formace duchovních moderátorů

Z podstaty věci, to je ze skutečnosti, že se u klientů PDP jedná převážně o věřící osoby v péči duchovních, k jejichž konfesi nebo druhu víry se klienti hlásí (ekumenická základna), vyplývá i požadavek na sociálního pracovníka, aby rozuměl vztahu, který se mezi klientem a duchovním moderátorem bude rozvíjet. Z tohoto důvodu si PDP vybírá sociálního pracovníka z řad České katolické charity (formou dobrovolnické smlouvy). Z ambivalentního vztahu mezi vyučujícím a školeným pak lze očekávat vzájemné obohacení v průběhu semináře; sociální pracovník se však musí řídit podle zcela určitých výchozích bodů obsažených v programu DDP. Nejde o školení samotné, ale i o následnou spolupráci mezi sociálním pracovníkem a moderátorem při moderaci a vedení klientů.

a) Spolupráce ke stanovení platnosti (účinnosti) programů

- Nezbytnost spolupráce mezi sociálním pracovníkem a moderátorem
- Stanovení základního rozpisu zacházení sociálním pracovníkem
- Výběr vhodného duchovního moderátora
- Zkušenosti a poznatky moderátora z práce s klientem
- Stanovení výsledného individuálního programu

Aby bylo dosaženo požadovaného účelu, to je vedení klienta moderátorem k vnitřní morální a duchovní konverzi směřující k sebereflexi a rozpoznání škodlivosti dřívějšího jednání (klienta), jakožto nezbytné podmínky pro úspěšnou přípravu na život po propuštění v duchu následné resocializace, je třeba zásadní spolupráce mezi vedoucím sociálním pracovníkem a příslušným duchovním moderátorem. Sociální pracovník stanovuje základní rozpis zacházení, podle toho, o koho se jedná (důležitost správného odhadu pro následné přidělení: klient/duchovní moderátor), sám duchovní moderátor pak ve zpětné vazbě při práci s klientem navrhuje další potřebné kroky ke stanovení výsledného individuálního programu (program přímého zacházení - úpravy).

b) Základní body, do kterých lze shrnout cílové požadavky práce s klientem jsou:

- Vytvoření vhodného (např. rodinného) zázemí, tzv. existenciálního pozadí
- Dosažení ustáleného způsobu života po propuštění
- Zamezení propadu do původní trestné činnosti

Cílem programů Duchovního doprovázení propuštěných (DDP) není nahradit chybějící zázemí klientů duchovním doprovázením, ale pomoci jim toto zázemí vytvořit (ať už obnovou partnerského vztahu, navázáním nových kontaktů, založením rodiny nebo jinou formou ustáleného způsobu života) jakožto jeden ze základních prvků vedoucí k dovršení resocializačního procesu. PDP vychází z poznatků, že k zamezení propadu do původní trestné činnosti nestačí pouhý systém kontrol a setkání, ale je třeba dosáhnout ustáleného (neproblematického) způsobu života, který by od opakování trestné činnosti odváděl anebo k němu alespoň nesváděl.

c) Základní a výchozí body pro specifikaci práce duchovního moderátora:

- Zhodnocení zkušeností profesionálního duchovního
- Přizpůsobivost měnícím se podmínkám a okolnostem
- Schopnost přizpůsobit se nárokům klienta ve vztahu k dosažení konečného cíle

Cíl školení moderátorů spočívá nejen v předání požadavků vyplývajících z použitých programů (a určitého manuálu) k realizaci výše zmíněných záměrů, ale především ve vlastním zhodnocení odborníky v profesi, která se ve způsobu vedení po stránce psychologické a sociologické velmi podobá pastoračnímu vedení problematických osob. V postpenitenciární duchovní péči však má svá výrazná specifika, která je nutno správně pochopit a praktickým způsobem (doslova) vtělit do způsobu vedení svěřeného klienta. To ze strany moderátora předpokládá schopnost přizpůsobení jednotlivých manuálních požadavků konkrétní situaci, ve které se nachází nejen klient, ale i moderátor ve vztahu k němu a především k cíli, kterého má být vzájemnou spoluprací dosaženo, tj. úspěšné završení resocializačního procesu.

3) **Způsob (metodika) školení duchovních moderátorů**

Samotný manuál pro školícího pracovníka je rozdělen do jednotlivých kapitol podle tematického zaměření. Pro každou jednotlivou kapitolu se předpokládá jedno školící sezení. Jelikož se v postpenitaneciární duchovní praxi počítá zejména s nasazením vysokoškolsky vzdělaných duchovních (s pastorační zkušeností osob problémových), dá se školení pojmut jako výměna vzájemných zkušeností ve vztahu k novému tematickému okruhu (tj. vězněných a z výkonu trestu propuštěných osob). K tomu je třeba dodat, že mnoho duchovních, kteří jsou ochotni účastnit se dobrovolnické praxe v rámci PDP, už takovou zkušenost s propuštěnými osobami mají. Nelze rovněž vyloučit dobrovolnickou službu těch duchovních, kteří se angažují ve Vězeňské duchovní službě či v řadách VDP. Toto jsou skutečnosti, které činnost Postpenitenciarární duchovní péče mohou posunout na řádově jinou úroveň.

Každá kapitola je tedy spojena s určitým tematickým okruhem postpenitenciarární duchovní péče, vždy však v rámci daných a přesně vymezených programů Duchovního doprovázení propuštěných (DDP). Se zásadami i limity těchto programů musí být duchovní moderátor obeznámen. Děje se tak v rámci představení daných zásad zacházení, které jsou součástí manuálu, které školící pracovník musí umět podat a rozvést v následné interakci se školеныmi zájemci.

Každý uvedený odstavec manuálu je zde uveden v několika zásadních bodech, o kterých je nutno hovořit, rozvést jejich podstatu a kriticky podrobit zhodnocení v následné diskuzi. Školení adepti si pak mohou dělat k daným tématům poznámky, které přednesou nejen v rámci dané diskuze, ale slouží jako opěrné body pro další práci s klienty.

Již v průběhu školení sociální pracovník učiní závěry z probraných tematických okruhů a zadá školеныm adeptům „domácí“ úkoly (referáty) ke zpracování. Vzhledem ke vzdělání a zkušenostem školеныch se pak dá očekávat obohacení takovými poznatky, které může školící pracovník dále zpracovat a zařadit do systému školení. V tomto smyslu je kvalitativní rozšíření a modifikace manuálu z dlouhodobého hlediska vždy vítána a předpokládána.

Je zcela v kompetenci sociální pracovníka, v jakém časovém horizontu se školení duchovních moderátorů bude odvíjet (dle vybraných kapitol). Optimální časový limit jsou tři měsíce, přičemž se jedná o počátek spolupráce mezi sociálním pracovníkem a konkrétním duchovním moderátorem.

Formační manuál je rozdělen do těchto tematických částí:

Úvod.

Účel formace duchovních moderátorů (postpenitenciární duchovní služba)

Způsob (metodika) školení duchovních moderátorů

Obsah manuálu

První lekce

Kapitola I. - **Výběr moderátora.**

Kapitola II. - **Úkol moderátora.**

Druhá lekce

Kapitola I. - **Moderace.**

Kapitola II. - **Program přímého zacházení**

Třetí lekce

Kapitola I. - **Speciální (duchovní) aktivity**

Kapitola II. - **Rizika, specifika a nutnost diverzifikace programů**

Čtvrtá lekce

Kapitola I. - **Výběr kandidáta do programu DDP**

Kapitola II. - **Rizika výběru a jejich předcházení**

Kapitola III. - **Volba programu (zařazení)**

Kapitola IV. - **Typologie zařazení (kategorie)**

Závěr

PRVNÍ LEKCE

Kapitola I. - Výběr moderátora.

a) Podmíněné předpoklady:

- Vysokoškolské vzdělání a pastorační praxe
- Potřeba řádné prověrky schopností zájemce o moderátorství v PDP
- Specifikum postpenitenciární duchovní služby

PDP upřednostňuje výběr duchovního moderátora s vysokoškolským vzděláním s pastorační praxí, to znamená se znalostí praktického duchovního vedení problematických osob. Taková profesionální schopnost musí být ověřena a prozkoumána; nestačí tedy pouhý zájem např. obecný zájem duchovního o tuto problematiku (charitativní pomoc vězněným). Ačkoli u jiných organizací je vyžadováno pro obdobnou činnost středoškolské vzdělání, specifikum vedení klientů v rámci programů DDP vyžaduje po morální a duchovní stránce (zejména ve vztahu k věřícím osobám) vyšší odborné a profesionální vedení.

b) Pracovní předpoklady:

- Disponibilita bez časového omezení (zvláště po propuštění klienta z výkonu trestu)
- Tematická neomezenost v postpenitenciárním duchovním vedení
- Schopnost praktického spojení civilního působení s dobrovolnickou službou v PDP

Jedním z podceňovaných aspektů pracovního nasazení je časová náročnost, v tomto případě z hlediska nároku moderace nelimitovaná, neboť předpokládá nepřetržitou dispozici k potřebám klientů (zejména po propuštění z výkonu trestu), které mohou být nečekané a vyžadovat okamžité nasazení. To většina duchovních zná z praxe svého působení, neboť jsou často voláni k naléhavým případům (např. k nemocným, umírajícím, k lidem v sociální nouzi apod.) Zvláště u duchovních se předpokládá disponibilita obdobná v pastorační praxi a možnost skloubení obou činností v dobrovolnické službě PDP.

c) Sociálně-intelektuální předpoklady:

- Sociální motivace (bez nároku na odměnu)
- Předpoklady intelektuální, psychické, duchovní, morální a fyzické
- Vymezení (omezení) programu pouze ze strany klienta, nikoliv dle limitů moderátora

Specifický sociální aspekt duchovní péče PDP vyžaduje zvláštní přístup a osobní sociální motivaci osob zapojených do požadovaných činností. Vzhledem k dobrovolnické službě je nemůže vykonávat každý z pouhého idealismu ani pro vlastní osobní ohodnocení (tyto aktivity z podstaty věci nejsou přiměřeně ohodnoceny ve služebně-zaměstnaneckém vztahu, protože se předpokládá, že takový pracovní vztah dobrovolník již má). Každý občan angažovaný v sociálních službách PDP si proto musí sám zhodnotit případný negativní dopad na svůj život i po stránce ekonomické.

Z výše uvedeného vyplývají mimořádné požadavky na celkovou osobnost moderátora po stránce intelektuální, psychické, duchovní, morální i fyzické. Z pohledu požadavků programu DDP jsou nejžádanějšími adepty na pozici moderátora duchovní uznávaných náboženských společností v České republice, s delší pastorační praxí a životními zkušenostmi. Navíc musí být obeznámeni se životem klientů v době výkonu trestu a se současným systémem VTOS, stejně jako s problematikou života propuštěných.

Omezení programu DDP ze strany klientů je dáno samotným přístupem jednotlivých klientů, protože program pouze reaguje na možnosti osobnostního rozvoje každého klienta zvláště, podle charakterových, intelektuálních, morálních a duchovních specifik. Podle toho také je stanoven individuální pastorační program a následně se odvíjí celkový program zacházení s klientem.

Kapitola II. - Úkol moderátora.

a) Průběžná moderace

- Osobnostní vývoj klienta
- Uvědomění obecně platných hodnot klientem
- Vnitřní přijetí nadřízené morální autority po duchovní stránce
- Vnitřní přijetí nadřízené morální autority po občanskoprávní stránce

Úkolem moderátora - jak sám název napovídá - je moderovat průběžně život klienta (nikoliv pouhý monitoring), aby se dosáhlo nejen ustáleného způsobu života se standartními činnostmi (výkon zaměstnání, výchova dětí, zaopatření rodiny), ale aby se vytvořil duchovní základ pro další osobnostní vývoj klienta směrem k uvědomění obecně platných hodnot, které jsou zakotveny ve všech obecně přijímaných duchovních náboženských systémech - za předpokladu, že klient je ochoten *po duchovní stránce* přijmout nadřízenou morální autoritu, kterou nebyl schopen přijmout *po občanskoprávní stránce*.

b) Půběžné aktivity:

- Vytvoření vhodných úvodních a průběžných aktivit
- Nabídka alternativního způsobu života k dosavadnímu životu
- Vymanění se z prostředí trestné činnosti
- Vytvoření nových okolností života
- Dovršení resocializačního procesu

Je úkolem moderátora vytvořit - kromě přátelských setkání - takové aktivity, které by klientovi umožnily zkušenost jiného způsobu společenského života, než ve kterém vyrůstal nebo kterým byl determinován ve své výchově, zvláště pokud žil v prostředí trestné činnosti. To by mělo napomoci vyrovnání s předchozím způsobem života, zejména vymaněním se z vlivů bývalého prostředí bez složitých materiálních přesunů a napomoci tak vytvoření nových okolností života, které by vedly k dovršení resocializačního procesu, především zamezením další trestné činnosti.

c) Průběžná duchovní dispozice

- Dispozice moderátora
- Duchovní vedení jakožto forma morální podpory
- Podmíněnost svobodné volby

V souvislosti vstupu klienta do programu DDP je nutno zdůraznit, že program zacházení (zvláště v programu *Return to life*) nepředstavuje celoživotní ustavičnou kontrolu života propuštěných, ale celoživotní ustavičnou dispozici pro jejich potřeby, zejména v psychické a psychologické oblasti formou duchovního vedení a morální podpory. Účast na programu proto musí být od počátku naprosto dobrovolným rozhodnutím bez jakéhokoliv nátlaku či ovlivňování. Jinak duchovní doprovázení fungovat nemůže.

d) Průběžná (fázová) moderace

- Iniciační fáze moderace
- Přechodná fáze moderace
- Trvalá fáze moderace

Projeví-li odsouzený zájem o program DDP v době trvání výkonu trestu a je-li doporučen příslušným vězeňským kaplanem, dojde k prvnímu nezávaznému setkání pro osobní posouzení žádosti klienta moderátorem. Je-li výsledek pozitivní, provede se písemný zápis o vstupu a zařazení klienta, čímž může začít iniciační fáze programu. Ta může trvat rozličnou dobu (někdy i celé roky) přiměřeně délce trestu.

Po výstupu klienta z VTOS, popřípadě po jeho podmíněném propuštění, počíná druhá fáze programu, přechodná, která by neměla trvat dlouho (logistická pomoc v zaměstnání, v ubytování a v ustálení civilního života), je však směrodatná pro další rozhodování klienta, protože je možné, že někteří jedinci od programu ustoupí a půjdou dále svou vlastní cestou. Pokud je však zřejmé, že klient o program DDP opravdu stojí, lze přejít do trvalé fáze doprovázení bez časového omezení rozvinutím všech dostupných aktivit, přičemž je intenzita duchovního doprovázení přímo závislá na zájmu a postoji klienta.

e) Hodnotové vědomí moderace (vnitřní nezávislost na měřítku „úspěšnosti“)

Ze samé podstaty moderace života klientů a dosažitelných cílů programu vyplývá celková časová náročnost práce a působení PDP, zvláště v ověřování samotné úspěšnosti programů, neboť u každého klienta je nutno uvažovat v rozmezí pěti až deseti let. Na druhé straně, z hlediska společenské účelnosti je podstatný fakt, že se propuštění klienti do vězení již nebudou vracet, což je rozhodující měřítko úspěšnosti.

DRUHÁ LEKCE

Kapitola I. - **Moderace.** (Prohloubení předchozího tématu)

a) Moderace jako model (postupné) vnitřní resocializace

Účelem moderace není suplování rozhodovacích schopností klienta, ale jeho pokračující formace k samostatnému a odpovědnému jednání, zvláště v situacích, ve kterých se projevují jeho negativní vlastnosti a emoce (k tomuto sebepoznání musí klient dojít sám). Zde má moderátor (napomoci) vytvořit přijatelnou sebereflexi ke kritickému zhodnocení vlastního jednání. Jinými slovy, moderátor má nastavit klientovi duchovní zrcadlo na základě jeho víry, jak k posouzení osobní situace, tak k jejímu dalšímu zhodnocení ve světle vlastního poznání (zřeknutí se negativních rozhodovacích postojů) a to zhruba ve třech časově omezených krocích následujícího kontaktu, jak už bylo zmíněno v předcházející kapitole:

- iniciační fáze (navázání kontaktu ve VTOS prostřednictvím Kaplanské služby a VDP)
- přechodná fáze (logistická pomoc v zaměstnání, v ubytování a v ustálení civilního života)
- trvalá fáze (bez časového omezení, rozvinutí všech dostupných aktivit, přičemž je intenzita duchovního doprovázení přímo závislá na zájmu a postoji klienta).

b) Moderace jako model (duchovního) sebevzdělávání

- Osobní návštěvy ve věznici
- Osobní korespondence
- Výběr a zasílání vhodných publikací a materiálů
- Posouzení schopností klienta k zhodnocení materiálů
- Charitativní prvky a sociální pomoc

V iniciační fázi moderátor působí na klienta během osobních návštěv ve věznici a pokračuje vzájemnou korespondencí doprovázenou zasíláním vhodných publikací. Tuto činnost lze posoudit jako formu sebevzdělávání a proto musí mít podstatný duchovní a morální rozměr, přičemž je úlohou moderátora, aby posoudil jakého druhu, a v jaké míře lze takto na klienta působit, a nakolik je klient schopen sám obsah materiálů zhodnotit. Jelikož nic z toho nelze dosáhnout bez vzájemného vztahu důvěry a upřímnosti, měla by být duchovní moderace doprovázena i praktickými skutky (např. formy logistické pomoci: příprava na propuštění, zajištění návštěv rodinných příslušníků, pomoc rodinným příslušníkům ve tvorbě či obnově vztahů, organizace ubytovacích a pracovních příležitostí, apod., i s pomocí jiných orgánů PDP).

c) Moderace jako model sociálně-duchovního zázemí

I když narovnání rodinných vztahů či vytvoření sociálního zázemí nemusí být rozhodujícím faktorem např. pro podmíněné propuštění, z hlediska zamezení pokračování trestné činnosti je nanejvýš vhodné a účelné působit tak, aby klient netrpěl syndromem osamocení a vyloučení. Trvalý stupeň doprovázení proto musí směřovat k takovému ustálenému způsobu života, ve kterém by klient nikdy nepostrádal přítele a duchovního rádce obeznámeného s problematikou jeho života, schopného přispět k zamezení případných negativních jevů (nebo alespoň takové jevy odclonit). Úkolem je:

- Zamezení pocitu vyloučení
- Zamezení pocitu ostrakizace
- Zamezení absence přátelství (důvěrného rádce)

d) Moderace jako model sociálně-duchovního sblížení

- Stálá dostupnost moderátora (mobilní spojení, osobní setkání)
- Sdílení, naslouchání, empatie

Je nutno zamezit situaci, ve které by se klientovy problémy staly neřešitelnými jenom proto, že se nenašel nikdo v jeho okolí, kdo by je s ním řešil. Moderace v programech DDP vyžaduje prezenci ve smyslu nepřetržité možnosti klienta se kdykoliv moderátorovi svěřit a poradit se s ním podle vlastního uvážení a potřeb, byť by se někdy potřeboval pouze podělit o radosti či starosti svého života (sdílení). I to umožňuje moderátorovi správně zhodnotit postoje a požadavky klienta a následně pozitivním způsobem ovlivnit jeho konečná rozhodnutí.

e) Moderace jako duchovní model pro svobodné (zodpovědné) rozhodování

- Přizpůsobení aktivit druhu osobního vyznání
- Nedotknutelnost osobního vyznání
- Finalita sebepoznání a (samo)zamezení trestné činnosti
- Trvalá změna celospolečenského postoje
- Dovězení procesu resocializace

Veškeré moderované aktivity závisí na vnitřním postoji klienta a jeho osobních požadavcích. Jedná-li se o věřící osobu, přizpůsobí se aktivity druhu jeho vyznání. Jelikož je osobní víra klienta nedotknutelná, je třeba ji moudře respektovat a přitom citlivě rozvíjet pozitivní jádro vyznání směrem k uvažování klienta o daných pravdách, aby sebepoznáním dospěl k finálnímu zamezení páchání trestné činnosti (např. použití křesťansko-židovské Desatero k vyloučení obecných jevů krádeže, vraždy apod.). Jde o to, aby se klient na základě vlastního duchovního sebevzdělávání identifikoval s pravdami ve své víře obsaženými a to změnilo trvalým způsobem jeho osobní i celospolečenské chování, čímž by bylo možné jeho resocializační proces považovat v rozhodujících aspektech za dovršený.

f) Moderace jako model pro vyšší princip mezilidského uvažování

- Ztotožnění se s vyššími principy lidského a mezilidského jednání
- Nazírání nepřijatelnosti trestního jednání z důvodu morálních a duchovních
- Zamezení opakované trestné činnosti na základě vlastního přesvědčení

Duchovní moderace má klienta přivést k úvaze nejen o škodlivosti trestného jednání či k uvědomění dopadu takového jednání na případné oběti, ale měla by klienta rovněž dovést k poznání a ztotožnění se s vyššími principy lidského a mezilidského jednání, které lidskou činnost přesahují. Jinými slovy, klient se má vyvarovat škodlivého jednání nejen proto, že to daný zákon zakazuje a penalizuje, ale protože klient nazírá takové jednání jako duchovně a morálně nepřijatelné a vyhne se mu na základě svého vlastního přesvědčení.

g) Moderace jako model sociální, kulturní a společenské formace

Moderace v programu DDP má v životě klienta nahradit absenci autority duchovní a morální, která často chyběla od raného dětství, takže v době dospívání nedošlo k náležité intelektuální, sociální, kulturní či společenské formaci odpovědného způsobu života. Vhodná duchovní moderace má vyplnit prázdná místa v životě klienta a posílit jeho sklon k bezúhonnému jednání.

Kapitola II. - Program přímého zacházení

Zásady programu přímého zacházení stanovují, co je konkrétním cílem a záměrem činností vlastního doprovázení moderátorem (potažmo PDP jako organizací) a to nejen na morálním a duchovním poli, ale v celé škále praktického života klienta, počínaje v jeho iniciační části výkonu trestu, ale zvláště po propuštění klienta na svobodu plným rozvinutí aktivit a potřebných služeb.

Stanovil-li moderátor (úspěšně) individuální pastorační program ve zvolené kategorii zacházení, dá se mluvit o přímém programu zacházení (konečný produkt), který je výjimečný tím, že se nezabývá pouze dílčími aspekty v problematice sociální oblasti klienta, ale jeho celkovým životem (v rámci vztahového komplexu závislostí, které jeho život určují). V tomto komplexu vybraných a žádoucích cílů moderace klienta směřuje zvláště k vytvoření nosného a stabilního partnerského vztahu, k tvorbě ustáleného rodinného zázemí, k posílení přirozeného rodičovského faktoru a konečně k hlubší konverzi smýšlení pomocí duchovního sebevzdělávání.

a) Vytvoření partnerského vztahu

Vytvoření partnerského vztahu v perspektivě programu DDP se jeví jako základní předpoklad k omezení osamocení klienta vytvořením trvalého (celoživotního) svazku. Náležitou péči je proto třeba věnovat obnově vztahů, které se rozpadly a není-li to možné, vytvoření vztahů nových. Pokud by byl požadavek klienta na seznámení s partnerkou s obdobnou životní zkušeností (což se paradoxně stává), je třeba si uvědomit, že se v takovém případě může jednat o akumulaci stejných rizikových skutečností. Je otázkou, mohou-li být tyto rizikové skutečnosti vlivem společné moderace u obou klientů souběžně překonány (zároveň).

b) Tvorba rodinného zázemí

Pokud trvá partnerský vztah odsouzeného (i přes odloučení ve VTOS) a partner(ka) má upřímný zájem na pokračování vztahu či na jeho obnově, je třeba této skutečnosti využít, neboť obzvláště ženy/manželky jsou zásadně proti páchání trestné činnosti partnera. A i když je trestná činnost motivována materiální situací rodiny, partner(ka) o ní často nemusí být informován(a). V optimálním případě lze spoléhat na spolupráci ženy/manželky/přítelkyně při tvorbě rodinného zázemí (společný vliv na partnera, aby vnímal trestnou činnost jako ohrožení životní stability).

c) Rodičovský faktor

Mnoho mužů páchá trestnou činnost i přesto, že jsou otcové dětí, protože nesdílejí rodinný život v potřebné míře (postrádají základní podvědomí o tom, jak penalizace trestné činnosti dopadá trvalým a nevratným způsobem na jejich děti), ačkoliv právě citový vztah k vlastním dětem může být nejsilnějším motivem k zamezení recidivního jednání. Proto se program DDP zaměřuje na oblast celé rodiny a nikoliv pouze na osobu klienta jako jednotlivce. Program považuje stabilitu vztahů uvnitř rodiny za úhelný kámen zamezení recidivy klienta.

d) Konverze smýšlení

Řada pachatelů opakovaně trestné činnosti nemá prohloubené vědomí o škodlivosti (popřípadě důsledcích) svého jednání (např. dopad na poškozené oběti). I když v současnosti probíhají programy na prohloubení chybějící empatie vůči obětem trestných činů či na uvědomění škodlivosti trestného jednání, bez hlubší konverze celkového smýšlení odsouzených nelze počítat se změnou navykklého jednání. Program DDP vychází z toho, co klient sám nazírá jako dobré a špatné a morálně-duchovním sebevzděláváním směřuje klienta k tvorbě citlivějšího svědomí. Pokud je to možné a přínosné, i na základě duchovního přesvědčení klienta, na které lze pozitivním způsobem navázat.

e) Nevyužitý aspekt víry

Pokud se jedná o věřícího klienta (na jakékoliv úrovni), lze vycházet ze zkušenosti, že nemůže sám od sebe páchat skutky vnitřně rozporné s jeho přesvědčením, může však k nim být nucen okolnostmi. Aktivita PDP by takovému klientovi měla napomoci vymanit se z okolností, které ho vedou k jednání rozpornému s jeho vnitřním přesvědčením a posunout jeho rozhodovací schopnosti na vyšší úroveň analyticky uvažujícího jedince (v tomto případě i na úrovni modlitby), hlubšího rozvažování s vyšším morálním nárokem v nadpřirozené rovině, přičemž nezanedbatelnou úlohu by v tomto procesu měla sehrát osobnost moderátora (jako chybějící autority v složitých morálních otázkách života klienta).

f) Sociální zajištění po propuštění

Skutečnost sociální pomoci je v samotném základu poslání PDP jako prvek charitativní i stabilizační, a to nejen po propuštění z výkonu trestu, ale rovněž během výkonu samotného. Vzhledem k roční lhůtě pro přijetí do programu *Return to life* bývá dostatek času už ve fázi *Monitoringu* zajistit všechny potřebné předpoklady sociální stabilizace po propuštění.

- Zajistit kontakt s příslušným kurátorem
- Zajistit zprostředkování oddlužení a možné finanční stabilizace (insolvence apod.)
- Zajistit vhodné ubytovací podmínky (zvláště pokud není dáno rodinným zázemím)
- Zajistit zprostředkování řádného zaměstnání
- Zajistit navázání kontaktu s MPS (pokud je dáno soudem)

Tyto základní kroky pro zabezpečení a stabilizaci klienta jsou natolik samozřejmým aspektem doprovázení klienta na svobodě, že je netřeba dále podrobněji rozebírat v rámci školení; je ovšem zapotřebí seznámit se s technikou úředních kroků a reálnou podmíněností pravidel společenského systému, což jsou znalosti života, které někdy (zvláště osobám s opakovanou recidivou) chybí.

TŘETÍ LEKCE

Kapitola I. - Speciální (duchovní) aktivity

Nesporným faktem je užitek plynoucí ze spolupráce s jednotlivými pracovníky kaplanské služby či jinými pracovníky VDP (ve věznici). Několikaletá praxe spolupráce s duchovními (zejména s kaplany a kaplankami) z různých církví má svou výhodu v tom, že lze zájemci o program *Return to life* již na počátku programu Monitoringu ve výkonu trestu poskytnout zvýšenou duchovní péči a morální podporu prostřednictvím místních kaplanů či jiných dobrovolníků VDP. I tak zůstávají možné aktivity ve věznici omezeny objektivními okolnostmi výkonu trestu. Plně rozvinout se dají až po propuštění v programu *Return to life*.

- a) Rozvinutí aktivit na svobodě
 - Osobní kontakt po propuštění
 - Pravidelná setkání, tel. kontakt
 - Návštěvy rodin
 - Návštěvy bohoslužeb
 - Vybrané kulturní akce vzdělávacího a duchovního druhu

Obecně - přiměřeně fázi duchovního doprovázení - speciální aktivity zahrnují celou škálu možností programu zacházení, kulturními akcemi počínaje až po bohoslužby, podle přání a možností klienta. Jde výlučně o zprostředkování pozitivních hodnot v daném duchovním směru, které možná klient znal, ale nevnímal jejich podstatu a nevyvozoval z nich pro své jednání žádné důsledky; jinými slovy, neprohluboval praktickým způsobem svou víru, protože jinak by ve světle svého poznání rozuměl negativním dopadům svého jednání a trestné činnosti by se vyvaroval.

- b) Duchovní hodnotový systém jako nástroj k přijetí obecně prospěšných hodnot
 - Ekumenický prvek duchovního doprovázení
 - Ekumenický morální hodnotový žebříček islámu, křesťanství a židovství
 - Podmíněnost výběru duchovních (religionistická specializace)

Jedná-li se o klienta přesvědčeného, že je věřící muslim, odsouzeného za hospodářskou trestnou činnost, je třeba mu odborně vysvětlit poukazem na příslušná místa v Písmu, kde učení islámu takové jednání zavrhuje a proč. To vyžaduje patřičné religionistické vzdělání moderátora a zpravidla i jistou pastorační praxi, nicméně je to nejjistější a nejpřímější cesta k rozeznání celospolečenských základních hodnot klientem v souladu s obecně platnými normami příslušného duchovního systému.

Stejně je třeba postupovat (na základě Písma) v případě konfesního křesťana či klienta židovského náboženství, vždy přiměřeně druhu deliktu a konfliktu svědomí, který tento delikt v klientovi jakožto věřící osoby vyvolává. Přitom je možno vycházet ze skutečnosti, že všechny současné formy vyznání v Evropě shodně odsuzují jednání rozporné se zákonem (civilní právo) a to ze samé podstaty učení a vyznání státem uznávaných církví a náboženských společností.

- c) Podmíněnost specializace pro odborné duchovní vedení
 - Znalost potřebné teologie daného náboženského systému
 - Znalosti z oboru sociologie daného náboženského systému

Z výše uvedeného vyplývá, že moderace a z ní vycházející duchovní aktivity nemůže rozvíjet každý na základě dobré vůle, ale je třeba určité specializace, ať v oboru psychologie, teologie nebo religionistiky. Kromě toho je třeba umět zacházet s lidmi (v pozitivním slova smyslu), což je obsahem všeobecně praktikované moderní pastorační práce. Předpokladem je tedy i neustálé sebevzdělávání moderátorů, u kterých se očekává vysokoškolská formace v daném směru.

- d) Možnost začlenění do širšího podpůrného společenství
- Duchovní společenství ve výkonu trestu
 - Duchovní společenství po propuštění z výkonu trestu

Samotné duchovní aktivity začínají již za pobytu ve VTOS zasíláním vhodných publikací, písemnou komunikací, osobními návštěvami, účastí na bohoslužbách a kontaktem s pracovníky Vězeňské duchovní služby nebo jinými pracovníky Vězeňské duchovní péče. Plně se však tyto aktivity mohou rozvinout až po opuštění VTOS podle možností a požadavků klienta na svobodě, přičemž se mu vyjde vstříc i tehdy, bude-li požadovat širší duchovní společenství (vytvoření stejně věřících lidí s obdobnou zkušeností). V případě již vytvořeného moderovaného společenství by bylo možné takové zařazení klienta prakticky ihned po jeho propuštění.

Duchovní aktivity za pobytu ve VTOS nemohou nahrazovat činnost vězeňského kaplana či jinou vězeňskou duchovní péči a ani se jí nedotýkají. Moderátor přichází do věznice pouze na návštěvu nebo s vězněným udržuje korespondenci, což je v iniciační fázi dostačující. Duchovní aktivita v iniciační fázi by však mohla přispět ke zklidnění pobytu klienta ve věznici, zejména společnou modlitbou, sdílením, komunikací, jakožto i minimální materiální pomocí v oblasti hygieny a základních životních potřeb, logistickou pomocí mimo věznici a vytvořením psychologického zázemí, zejména u opuštěných jedinců.

Kapitola II. - Rizika, specifika a nutnost diverzifikace programů

Program zacházení (osobnostní přístup podle charakterových, intelektuálních, kulturních a etnických charakteristik) nelze zaměňovat s individuálním pastoračním programem (rozvíjení duchovních aktivit, pastorační doprovázení rodin, různé formy morálně-duchovního sebevzdělávání apod.). Vzhledem k rozmanitosti lidských typů, vzorců chování a výchovy, rozličnosti trestných činů, osobního temperamentu a osobních návyků, je zapotřebí určité kategorizace v přístupu k jednotlivým klientům.

- a) Rozmanitost výchozího prostředí
- Predispozice sociálního prostředí
 - Predispozice etnického prostředí
 - Predispozice intelektuálního prostředí

Co jeden klient považuje za zdvořilé a vstřícné chování, může vnímat jiný klient jako podezřelé jednání, které vyhodnocuje na základě jiného hodnotního žebříčku, kterému je nutno se přizpůsobit, aby vůbec byla vzájemná komunikace mezi moderátorem a klientem možná. Je zde nutno rovněž přihlídnout k výkyvům na úrovni IQ, především však k predispozicím daným výchozím prostředími klienta. Žádná verbální komunikace nesmí být vnímána jako urážlivá; je třeba vycházet z celkového kontextu života klienta, i když taková komunikace může být někdy velmi složitá.

- b) Schopnost adaptace na kulturní prostředí klienta
- Osvojení atypické komunikace podle kulturní identity klienta
 - Osvojení atypické komunikace podle místního jazyka skupiny
 - Znalost odlišného kulturního prostředí
 - Stanovení společenského vzorce

Nebude zcela od věci, pokud si moderátor osvojí základní komunikaci určité skupiny lidí nebo znalost mluvené řeči národnostních minorit. Cílem je dosažení klidové komunikační hladiny, bez které další rozvíjení cílů programů nemá smysl, neboť duchovní doprovázení je vzájemnou pozitivní komunikací podmíněno.

Je pozoruhodné, že dochází běžně k sociální práci s kulturně odlišnými skupinami obyvatelstva, aniž sociální pracovníci příslušného úřadu ovládají řeč určitou skupinou používanou, nehledě na neznalost kulturního prostředí této (národnostní) skupiny. Pro úspěšnou resocializaci klientů (ve specifickém prostředí) je třeba základních znalostí konkrétní kulturní identity pro navázání důvěry a upřímného vztahu. Jinak hrozí nebezpečí, že bude moderátor vnímán jako cizí (potažmo nepřátelský) element.

Moderátor by se neměl cítit odstrašen reakcemi, jež nejsou typické pro většinovou společnost v ČR, zejména jedná-li se o klienty, kteří se do země v první nebo druhé generaci přistěhovali. Je třeba si uvědomit, že se vždy jedná o jednání podle určitého společenského vzorce; cílem aktivit PDP je překonat případné negativní jevy a rozpory tohoto společenského nastavení, a to i v duchovní rovině klientů, která zůstává v civilní společnosti zpravidla latentní a nevyužitá.

c) Diverzifikace trestné činnosti

- Klasická trestná činnost
- Drogová problematika
- Diference kriminality mužů a žen

Pohnutky k opakované trestné činnosti jsou rozmanitého druhu; v České republice se jedná ponejvíce o klasické krádeže a loupeže, podvody a zpronevěry v hospodářské rovině nebo o násilnou činnost mající kořen v psychopatických strukturách osobnosti pachatelů, oba směry se pak prolínají s drogovou problematikou. Většina pachatelů jsou muži, u kterých se často jedná o udržení dominantního postavení (udržení životního standartu nebo navyklého způsobu života ve společenství nebo v rodině).

PDP neřeší složitou drogovou problematiku současné doby, resp. rozšířenou drogovou závislost (zde jsou činné jiné sociální organizace) a to přesto, že některé náboženské organizace v tomto směru zaznamenaly pozoruhodných výsledků; panuje však obava, že zde závislost nahrazuje závislost jiného druhu bez rozvinutí duchovní autonomie jedinců.

d) Podpůrná funkce programů DDP

- Rozvinutí autonomního uvažování směrem k zodpovědnosti
- Duchovní a morální rozvoj osobnosti

V případě uplatnění programu DDP je třeba mít na paměti, že úkolem moderace klientů je rozvinutí autonomního uvažování jedinců k hlubšímu a odpovědnějšímu způsobu jednání, kdy jejich duchovní založení (popřípadě náboženská víra) vystupuje jako podpůrný prvek dalšího rozvoje osobnosti (to je posílení charakteru klienta v rozhodování mezi dobrem a zlem), kde toho občanská společnost již evidentně není schopna (příčemž svobodná vůle klientů zůstává nedotčena a zachována).

e) Hodnocení vlastní trestné činnosti

- Reálný přehled o úmyslech a činnostech klienta
- Navázání důvěrného vztahu (bez předsudků)
- Pozitivní těžiště komunikace (upřena do budoucnosti)

Předcházení trestné činnosti v programu DDP spočívá v přehledu úmyslů a způsobů uvažování klienta, přičemž klient nesmí ztrácet důvěru ke svému moderátorovi. Tato důvěra musí mít reálný podklad. Moderátor nemůže stát ve službách policie, nezastává funkci kurátora, není soudcem ani justici nesupluje, zároveň však nikdy nesmí splynout s kriminálním prostředím, i když se v něm pohybuje. PDP nevede žádnou válku s klientem, ale bojuje proti příčinám jeho případné trestné činnosti.

V jednání s klientem by moderátor neměl vycházet striktně ze soudního spisu nebo jeho znalosti, protože takový obsah je mnohdy zkreslen optikou vyšetřovatelů, kteří při obvinění klienta vycházejí z jiných pohnutek a cílů; jejich podání profilu klienta proto nemusí zcela odpovídat skutečnosti. Navíc pracuje moderátor s klientem v intencích budoucnosti a nikoliv minulosti. K odstranění pohnutek a příčin opakované trestné činnosti slouží celkový program DDP uplatňovaný v maximální možné šíři a hloubce konkrétní práce s klientem (čím intenzivnější spolupráce, tím existuje větší pravděpodobnost předcházení a zamezení trestné činnosti).

ČTVRTÁ LEKCE

Kapitola I. - Výběr kandidáta do programu DDP

a) Přijetí do programu

- Obecné předpoklady pro přijetí do programů DDP
- Možnost, nikoliv právo na přijetí do programů DDP
- Nadstandartní služby PDP bez nároku na protislužbu

Do programu DDP nemůže být přijat automaticky každý žadatel jen proto, že o tuto sociální službu požádá, ale jen ten a po té, co odpovědný moderátor nabyde přesvědčení, že jsou u projednávaného klienta dány předpoklady k plnění příslušných programů PDP. Nikdo nemá právo na přijetí do programů PDP; jedná se o nadstandartní možnost a službu poskytovanou bez nároku na jakoukoliv protislužbu.

b) Možnost zneužití programu

- Zamezení účelovému zneužití programů klientem
- Zamezení zneužití k dosažení předčasného propuštění
- Odpovědnost PDP vzhledem k budoucnosti klienta

Je třeba vyloučit jakékoliv zneužití programu pro účely, které se neshodují s jeho cílem. Vzhledem k možnosti příslibu podpory pro případné projednávání podmíněného propuštění z VTOS je třeba zamezit účelovému zneužití pouze pro potřeby dosažení výstupu bez vážnějšího zájmu o dokončení resocializačního procesu (které má směřovat ke konverzi smýšlení a k přehodnocení jednání na svobodě). Samotný program DDP zvyšuje pravděpodobnost řádného vedení života po občanské stránce v budoucnosti, nemůže však ovlivnit (zejména během projednávání PP) vyhodnocení zpětných efektů minulé trestné činnosti soudem. PDP může toliko poskytnout záruku podpořenou účastí klienta na programu DDP v jeho iniciační fázi a příslib vedení klienta na svobodě k zamezení páčání další trestné činnosti.

c) Podmíněné propuštění

- Užitečnost podmíněného propuštění (pro potřeby programu DDP)
- Užitečnost podmíněného propuštění i u osob recidivních
- Služba PDP jako nová skutečnost při podmíněném propuštění

Pro úspěšnost dovršení resocializačního procesu (zamezením páčání další trestné činnosti vnitřní konverzí smýšlení a jednání klienta) je případné podmíněné propuštění z VTOS na svobodu vítáno, neboť zbavuje propuštěného falešného pocitu svobody (že je nyní možné dělat cokoliv v kontrastu se situací ve VTOS) a připomíná klientovi riziko další penalizace v případě opakování trestné činnosti. Proto je v prvořadém zájmu PDP, aby bylo dosaženo podmíněného propuštění i u těch vícetrestaných odsouzených, kteří již v minulosti podmíněně propuštěni byli, ale této společenské šance nevyužili očekávaným způsobem.

Je vhodné zdůraznit, že další podmíněné propuštění vícetrestaného (kterému tato milost již v minulosti projevna byla) v programu DDP je zcela novou skutečností a okolností, která si zasluhuje zvážení zopakování zmíněného institutu soudem, a to vzhledem ke zvýšení úspěšnosti resocializace spojené s podmíněným propuštěním odsouzeného na svobodu (v případě, že soud přijme záruku PDP k dovršení nápravy odsouzeného na svobodě).

d) Podmíněnost sebekritického přístupu klienta

- Předpoklad kritického přijetí vlastní příčiny recidivy
- Přijetí negativity trestního jednání (zejména v dopadech na osoby blízké)
- Diference mezi vnější proklamací a vnitřní konverzí

Podmíněnost programů PDP je dána samou osobou klienta, to je jeho schopností a ochotou přijmout kritickou skutečnost svého recidivního jednání jako negativního jevu vůči svému okolí a společnosti (v osobním nebo komunitním životě). Zvláště u (proklamačně) věřícího člověka nesmí jít o pouhé vnější známky (konfesního) vyznání, ale o upřímnou snahu toto deklarované vyznání pozitivním způsobem rozvíjet. Důležitá není ani skladba duchovního poznání, ale reálná (to je upřímná) touha klienta po pravdivosti, zvláště v (kritickém) sebezhodnocení dosavadního života.

Kapitola II. - Rizika výběru a jejich předcházení

Nikdy se nedá vyloučit zneužití moderace v iniciační či přechodné fázi za účelem osobního obohacení či vyřešení materiálních těžkostí ve věznici či v civilním životě, bez dalšího hlubšího zájmu o aktivity v programu DDP. K tomu je nutno říci, že samotná charitativní nebo logistická pomoc bez věcného dopadu na resocializační proces klienta ještě sama o sobě nepředstavuje negativní jev, ale je formou sociální pomoci potřebným, i když je další osobnostní vývoj jedince zřejmě nereálný.

Ve všech případech je nutno zachovat - za předpokladu delšího časového údobí komunikace - maximální trpělivost a vytrvalost při jednání s odsouzenými či propuštěnými klienty bez jakéhokoliv druhu direktivního přístupu, má-li se mezi moderátorem a klientem zachovat vztah důvěry, zejména ze strany klienta vůči moderátorovi. Klient se vždy pohybuje v pozici potřebného, což může vnímat jako poškozování své lidské důstojnosti (stydí se za svou pozici), což někdy (zvláště u sociálně slabých jedinců) může vést k iracionálním reakcím (pomluvy, obviňování ze zneužití jejich podřízené pozice, apod.).

Je úkolem moderátora, aby při návštěvách ve věznici, v osobním jednání s klientem či ve vzájemné korespondenci, správně odhadl úmysly odsouzeného, což nezřídka vyžaduje určitou praxi, zkušenost s lidmi, vychovanými nezřídka na pokraji společnosti, nevyjímaje prostředí trestné činnosti - čili aby si osvojil určitý psychologicko-obežretný postoj bez negativních předsudků vůči konkrétnímu klientovi, ale s vědomím rizikosti sociálně-charitativního působení v tomto prostředí. Zjistí-li u klienta převládající negativní motivy, nelze klienta okamžitě a jednostranně odmítnout, ale je nutno využít daného prostoru ke změně smýšlení a vnitřních postojů.

Změna smýšlení, dosažení upřímnosti v jednání, nefalšovaný zájem na změně života po propuštění - to je obecně prvořadým cílem iniciační fáze. Bez stabilizace vzájemného vztahu v rovině upřímnosti nemá smysl postupovat do další fáze programu. Pro úspěšnost a dovršení celého resocializačního procesu je iniciační fáze programu stejně důležitá jako jeho ostatní části, přičemž se musí postupovat od jednoho ke druhému bez možnosti přeskočení.

Až v poslední trvalé fázi (v počtu několika let) lze vyloučit jakékoliv prvky účelového přetváření nebo cílené afektovanosti s druhotnými cíli, neboť v tomto stadiu by zřejmě takový druh chování byl už zcela bezpředmětný. V iniciační fázi však může mít svou logiku (v rovině uvažování fyzicky a duševně strádajícího jedince). Proto je třeba nepromarnit jakýkoliv vstřícný postoj odsouzeného a jeho aktivitu (i přes možné druhotné pohnutky), nýbrž využít této možnosti k pozitivnímu ovlivnění klienta směrem ke změně smýšlení a jednání, což je vlastním účelem prvotní moderace.

Má-li však duchovní moderátor (a po poradě i vedení klientského centra) zato, že se určitý klient dlouhodobě nehodlá účastnit programu DDP, buď trvalou absencí či vlastním (i verbálním) prohlášením, učiní se o této skutečnosti písemný zápis. Program se dá v takovém případě považovat za ukončený, a to bez ohledu na to, zda skutečně došlo u klienta k dovršení jeho resocializačního procesu či ne.

Kapitola III. - **Výběr programu (zařazení)**

a) Výběr programu

- Program Watching you (vazba, propuštění z vazby, kontrola pohybu, soud)
- Program Monitorig (výkon trestu)
- Program Return to life (po propuštění)

Na druhém místě je třeba rozhodnout, pro koho je který z programů DDP vhodný. Jelikož je konečným cílem veškeré činnosti PDP úspěšně završená resocializace klienta, nejdůležitějším programem zůstává bezpochyby program *Return to life* pro propuštěné z výkonu trestu. Tomu však musí předcházet důkladný monitoring ve výkonu trestu, který má v programu *Monitoring* charakter duchovního doprovázení.

b) Výběr kategorie a další diverzifikace

Program zacházení s klientem začíná osobním seznámením moderátora s klientem ve výkonu trestu na doporučení pracovníka Vězeňské duchovní služby (vězeňský kaplan) nebo Vězeňské duchovní péče, čímž by mělo být zajištěno nezbytné minimum věrohodnosti zájmu klienta o program DDP. Již ve výkonu trestu by měl moderátor navázat natolik důvěryhodný vztah s klientem, aby mohl bez potíží stanovit individuální pastorační program do budoucna:

- Program zacházení s mladistvými
- Program zacházení s prvotrestanými
- Program zacházení s pachateli opakované trestné činnosti

c) Druh pastoračního programu (morálně-duchovní obsah)

Zejména by měl moderátor stanovit, nakolik se mu klient jeví duchovně založen a z toho vyvěrající náročnost osobního vedení, nakolik je klient přístupný postupným duchovním sebevzděláváním k přijetí celospolečenských hodnot a nakolik je pevně rozhodnut trestnou činností neopakovat. To jsou základní kritéria pro stanovení *individuálního pastoračního programu*, který vychází z požadavků a doporučení základního programu zacházení:

- Duchovně založený klient, bez příslušnosti k určité náboženské skupině
- Klient náležející k některé ze státem uznaných církví a společností
- Klient náležející k jiné víře
- Hledající klient, bez příslušnosti a znalosti duchovního života

d) Druh (stupeň) konverze smýšlení

U klientů se zájmem o přijetí do programu postpenitenciární duchovní péče se přijetí nepodmiňuje striktně religiózním postojem v běžném slova smyslu. Jde o osobní rozhodnutí, tj. skutečně projevený zájem a ochota vyhnout se opakování trestné činnosti s pomocí dlouhodobého duchovního doprovázení moderátorem PDP. Pouze tak lze předpokládat, že klient bude akceptovat morálně nadřazenou autoritu v procesu dokončení vlastní resocializace v občanském a soukromém životě.

- Vnitřní konverze a zhodnocení dosavadního života
- Vnější konverze, změna postojů a chování ve VTOS
- Schopnost sebekritického uvažování
- Vyvození důsledků (trvalé rozhodnutí) zhodnocení dosavadního života

Moderátor provází klienta průběžně a nikoliv nárazově (pravidelná komunikace). Věnuje se těm problémům, které klienta nejvíce trápí, a to nejen po stránce logistické a materiální, ale především po stránce psychické, morální a duchovní. Obsahem praktického doprovázení jsou tady obsahově duchovní setkání, byť podle míry osobní angažovanosti klienta a jeho duchovního přesvědčení, čímž se rovněž dotváří individuální pastorační program. Ve spolupráci s místním vězeňským kaplanem nebo jiným pracovníkem VDP se mohou osobní setkání posunout k formám modlitebního setkání či dokonce bohoslužebného charakteru do té míry, aby se na ně dalo navázat po propuštění (návštěva kostela, modlitebny, poutního místa, společná duchovně-terapeutická setkání, rodinná setkání, formy duchovního sebevzdělávání apod. po propuštění).

Kapitola IV. - Typologie zařazení (kategorie)

Závěrem lze ze zkušenosti vyvodit, že nejvhodnějšími kandidáty pro programy DDP jsou:

Mladí, vězeňsky prvotrestaní odsouzení (souzení často už jako mladiství), klienti bez dostatečného rodinného zázemí a vedení, kteří sami po pevnějším morálním a duchovním vedení přirozeně touží, ale po výstupu ho nenalézají. Starší, vězeňsky vícetrestaní odsouzení (recidivisté), klienti bez pevného zázemí a podpory po propuštění, kteří však už měli možnost přehodnotit své dosavadní jednání a dá se tudíž po vzájemných osobních pohovorech předpokládat, že změnili své postoje, tj. nechtějí se vracet k formám jednání z minulosti, postrádají však po propuštění pevné morální a duchovní vedení a stojí o pomoc duchovního doprovázení.

Ve skutečnosti je tato výchozí problematika složitější a přiměřeně tomu se dá skladba klientů, kteří přicházejí do úvahy v programech PDP, rozdělit do několika základních skupin, ve kterých lze dedukovat totožné vzorce chování: dvě skupiny mladistvých delikventů (zde rozuměno od 18ti do 29ti let), dvě skupiny starších recidivistů (od 30ti let výše) a vyloučená sociální skupina.

- a) Mladiství delikventi s primární příčinou trestné činnosti
- Nedostatečná (absentní) výchova
 - Nestabilní rodičovské zázemí
 - Antispolečenské postoje
 - Absence kontrolních mechanismů a edukace (včetně ZŠ)

Mladiství delikventi, jejichž chování souvisí s nedostatečnou nebo zcela absentní výchovou. Opakujícím jevem je zde nedostatečné či nestabilní rodičovské zázemí, zavádějící edukace směřující k antispoločenským postojům a pozbytí kontrolních rodičovských mechanismů. Moderátor v tomto případě zaujímá pozici duchovního otce nezřídka suplujícího rodičovskou autoritu. Pokud je moderátor v této roli mladistvým delikventem přijat nebo dokonce vyžadován, může být program DDP dlouhodobě úspěšný.

- b) Mladiství delikventi se sekundární příčinou trestné činnosti
- Trestná činnost jako doprovodný jev
 - Nutnost řešení prvotní problematiky

Mladiství delikventi, jejichž trestná činnost byla druhořadým (doprovázejícím) jevem jiného neřešeného konkrétního problému (například trestná činnost loupeže, podvodů, prostituce mladistvých za účelem prostředků k nákupu omamných látek, na nichž jsou závislí), který by měl určitý program zachytit v jeho kořenech, dle předpokladu, že pokud se podaří rozřešit prvotní problém, dá se počítat s řešením sekundárního problému.

c) Recidivisté bez trvalého partnerského vztahu

Recidivisté bez trvalého partnerského vztahu, kteří již upřímně nechtějí opakovat trestnou činnost, touží po novém zázemí, ale sami nejsou schopni toto zázemí vybudovat a bez cizí pomoci se vyvarovat opakování trestné činnosti. Je-li jejich snaha trvalého rázu a touha upřímná, může program DDP doplnit mezery v jejich životě a poskytnout chybějící sociální a duchovní podporu.

d) Recidivisté v trvalém partnerském vztahu (komunita)

Recidivisté v trvalém partnerském vztahu či sociální skupině (komunitě) páchající trestnou činností cíleně (profesionálně) k zajištění standartu svého života. Zde je nutná konverze smýšlení, jejímž iniciátorem v programu DDP může být konverze duchovní, pokud se opravdu jedná o osobní rozhodnutí klienta skoncovat se starým způsobem života. V tomto úmyslu ho může program DDP podpořit a dlouhodobě provázet.

e) Vyloučená sociální skupina

Vyloučená sociální skupina, zpravidla na úrovni bezdomovectví bez jakéhokoliv osobního rodinného zázemí, páchající trestnou činností k zajištění životních potřeb (nezřídka jim vyhovuje materiální zajištění věznic - teplá voda, pravidelná strava, osobní lůžko, zdravotní péče apod.), s nimiž sociální úřady a soudy ztratili trpělivost, zejména pro časté krádeže a osobní nespolehlivost. Zde by PDP mohla v dlouhodobém horizontu dohlédnout na řádné vedení života využitím jiných k tomu účelu zřízených charitativních a sociálních zařízení (logistická podpora a osobní angažovanost, duchovní doprovázení).

Závěrem:

Pro potřeby programu DDP by se dala využít i širší typologie, je však třeba mít na zřeteli, že PDP je zapsaným spolkem občanů s charitativně-sociálním zaměřením, nikoli státní institucí k řešení plošných problematických jevů obyvatelstva. Navíc se ve věznicích v České republice v současnosti překrývá drogová, sociální a etnická problematika s problematikou čistě kriminální, kde PDP svými programy a cílenou snahou může pouze doplňovat chybějící články ve společensko-kulturně sociálním řetězci po propuštění odsouzených.

Školení duchovních moderátorů sociálním pracovníkem v PDP má za úkol osvojení hlubšího vhledu do problematiky adaptace propuštěných z výkonu trestu na to společenské prostředí, do kterého znovu vstupují, se kterým by se však měli následně hodnotově ztotožnit a vyhnout se opakovaným jevům trestné činnosti. Není samozřejmě možné zabránit recidivě jako takové, je však možno vhodným osobnostním duchovním doprovázením, morální podporou a sociální pomocí přispět k jejímu omezení.

PDP koná tuto činnost nikoliv kvůli dosažení reprezentativních výsledků, ale kvůli prospěšnosti této činnosti jako takové, bez ohledu na měřítko dosažené úspěšnosti. Jelikož je podstatným prvkem spolupráce s klienty jejich vlastní víra, dá se použít zažitého hodnotového žebříčku daného vyznání k posílení těch pozitivních prvků, které jsou pro společnost důležité - v tomto případě vnitřního duchovního a morálního obrácení, aby klient sám nahlédl škodlivost trestné činnosti a přestal ji páchat nikoli pod tíhou penalizačních důsledků, ale z vlastního získaného přesvědčení.

